

Кабанцева Н. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУБСФЕРА «ПРИРОДА» ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПОЛЕ ПОЛІТИЧНОЇ МЕТАФОРИ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Статтю присвячено вивченню субсфери «Природа» (“Nature”) як концептуального поля складника понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”) концептосфери «Політика» на базі української та англійської мов. Розглянуто частотність використання метафори політичного тексту в поданій субсфері, її розподіл на концепти й фрейми, визначено конотативні відтінки цієї субфери на матеріалі мов дослідження.

Ключові слова: політична метафора, концептосфера, концептуальне поле, субсфера, природа, жива природа, нежива природа.

Постановка проблеми. Різноманіття політичних метафор у політичному дискурсі є невід’ємною частиною сучасного публіцистичного тексту, де сфера «навколишній світ» має найактивніше використання. Людина моделює політичну реальність, проводячи аналогію зі світом живої та неживої природи. Концептосфера політичної метафори в публіцистичному дискурсі української та англійської мов наповнена культурною та універсальною специфікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз концептуальних полів політичної метафори є об’єктом вивчення багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, на роботи яких ми опираємося в дослідженні, таких як А. П. Чудінов [11], О. М. Чадюк [10], О. І. Андрейченко [1], Х. П. Дацишин [8], О. О. Жулавська [9], А. Musolf [15], Ida Vestermarck [16], A. Santa [15], J. Zinken [18], J.M. Wei [17], A. Cienki [13], S. Bratož [12].

Проте аналіз і зіставне дослідження концептуальних полів політичної метафори субсфери «Природа» фундаментальної вихідної понятійної сфери «Навколишній світ» на матеріалі української та англійської мов ще не проведено, що зумовлює актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є зіставне дослідження субсфери «Природа» (“Nature”) як складника понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”) концептосфери «Політика» на базі української та англійської мов.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких конкретних завдань:

– проаналізувати ступінь вивчення субсфери «Природа» як концептуального поля політичної метафори в українській та англійській мовах;

– визначити лексико-семантичне наповнення субсфери «Природа» на базі обох мов дослідження;

– дослідити частотність використання цієї субсфери в політичному дискурсі в українській та англійській мовах;

– зіставити і співвіднести отримані статистичні дані між українською та англійською мовами.

Об’єктом дослідження є політичний дискурс на базі публіцистичного стилю в українській та англійській мовах.

Предметом дослідження є субсфера «Природа» (“Nature”) як складник понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”) концептосфери «Політика» на базі української та англійської мов.

За результатами дослідження до складу концептосфери «Політика» в українській та англійській мовах уходить фундаментальна вихідна понятійна сфера «Навколишній світ» (“Outworld”). До цієї сфери належать явища зовнішнього світу, вони існують поза волею людини, на які вона може вплинути опосередковано.

Виклад основного матеріалу. Відтак у межах фундаментальної вихідної понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”) як в українській, так і в англійській мовах найчастотнішою виділяють субсферу «Природа» (“Nature”).

Субсфера «Природа» (“Nature”) складається з двох концептів: «Жива природа» (“Living nature”) та «Нежива природа» (“Abiocoen”) (див. таблицю 1).

Концепт «Жива природа» (“Living nature”) посідає перше місце за частотністю серед концептів субсфери «Природа» (“Nature”) в обох мовах дослідження (див. таблицю 1). Поданий концепт вербалізується через семантичне поле, яке в загальному вигляді складається з лексичних одиниць, що називають і характеризують об’єкти флори і фауни, уподібнюючи в узуальних сенсах певні соціально значущі ситуації тваринам і їхній поведінці або рослинам, їх характеристикам і якостям, а також особливостям догляду за ними.

Семантичне наповнення концепту «Жива природа» дає змогу розподілити його на два фрейми: «Тварини» (“Animals”) і «Рослини» (“Plants”) (див. таблицю 2).

Як свідчать статистичні дані таблиці, перше місце серед фреймів концепту «Жива природа» (“Living nature”) належить фрейму «Тварини» (“Animals”) в обох мовах дослідження (див. речення (1) і (2)). До його складу входять метафори, що зображують номінації різних класів тварин, серед яких домашні й дикі тварини, хижаки, ссавці, птахи, риби, плазуни, комахи, гризуни, безхребетні тощо, спосіб життя яких переосмислюється в певних характеристиках і якостях, які постійно проявляються (на думку носіїв мови), наприклад:

(1) Саме туди й спрямував Кремль своє **отруйне жало** підбурювання до сепаратизму та громадянської війни. – У прикладі (1) спостерігається вживання метафори «отруйне жало». Метафоричне значення словосполучення «отруйне жало» базується на його прямому словниковому

тлумаченні – «гостра частина органа захисту або нападу отруйних комах, якою вони жалять» [8, с. 505]. Метафоричний вираз «отруйне жало» є образним і в контексті поданого речення позначає дошкульну та різку політику російського керівництва щодо підбурювання жителів Донбасу до сепаратизму. Метафора є негативно конотованою, що базується на значенні лексеми «отруйне» й асоціації лексеми «жало».

(2) Reuters: Among **political sharks**, Ukrainian pilot Savchenko to be a **‘small piranha’**. – У поданому прикладі спостерігається вживання двох метафор поданого слоту: “political sharks” та “a small piranha”. Метафоричне значення словосполучення “political sharks” базується на прямому словниковому тлумаченні лексеми “shark” – “a long-bodied chiefly marine fish with a cartilaginous skeleton, a prominent dorsal fin, and toothlike scales” [19]. У контексті цього речення під “political sharks” маються на увазі досвідчені політичні діячі, які по-хижацькому експлуатують інших людей і ресурси своєї посади з корисливою метою. Метафоричне значення словосполучення “a small piranha” моделюється словниковим тлумаченням лексеми “piranha” – “a deep-bodied South American freshwater fish that typically lives in shoals and has very sharp teeth that are used to tear flesh from prey” [19]. У метафоричному значенні “a small piranha” позначає недосвідченість Н. Савченка як політика, проте натякає на те, що її все ж варто побоюватися більш досвідченим політиком. Обидві метафори передають негативні конотації, що досягаються за рахунок семантики лексем “shark” і “piranha”.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз субсфери «Природа» (“Nature”) фундаментальної вихідної понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”) в українській та англійській мовах

Субсфера «Природа» (“Nature”) фундаментальної вихідної понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”)			
Концепт «Жива природа» (“Living nature”) – (100%)		Концепт «Нежива природа» (“Abiocoen”) – (100%)	
укр. мова 58,2%	анг. мова 59,4%	укр. мова 41,8%	анг. мова 40,6%

Таблиця 2

Семантичний склад субсфери «Природа» (“NATURE”)

№	Концепт	Фрейми	Усього
1	«Жива природа» (“LIVING NATURE”)	«Тварини» (“ANIMALS”)	62,5% (укр. м.)
			63,5% (анг. м.)
		«Рослини» (“PLANTS”)	37,5% (укр. м.)
			36,5% (анг. м.)
2	«Нежива природа» (“ABIOCOEN”)	«Геологія» (“GEOLOGY”)	66,7% (укр. м.)
			62% (анг. м.)
		«Метеорологія» (“METEOROLOGY”)	33,3% (укр. м.)
			38% (анг. м.)

Друге місце серед фреймів концепту «Жива природа» (“Living nature”) належить фрейму «Рослини» (“Plants”) в українській та англійській мовах (див. таблицю 2). Зазначений фрейм відображає давнє архетипове сприйняття світу, що спирається на образи рослини, дерева та його складників (коріння, листя, насіння, квіти тощо) для характеристики людини і її діяльності, наприклад:

(3) **Коріння трагедії** сходу та Криму. – У реченні (3) спостерігається вживання метафори «коріння трагедії». У метафоричному сенсі «коріння» (від «корінь») – це «початок, походження чого-небудь», «основа, джерело, головна причина чого-небудь» [6, с. 292]. Метафора «коріння трагедії» несе негативну конотацію, що продукується метафоричним значенням лексеми «трагедія» – «велике горе, нещастя, загальнонародне чи особисте, спричинене гострим, непримиренним конфліктом» [5, с. 223].

(4) My prediction: Will Trump **blossom** or fail? – У поданому прикладі спостерігається вживання метафори “blossom”, значення якої базується на її метафоричному словниковому тлумаченні – “mature or develop in a promising or healthy way” [19]. У контексті поданого речення мова йде про прогноз політичного майбутнього Президента Трампа. Автор статті намагається вичувати, чи вдасться Трампу досягти процвітання на посаді Президента США, чи він зазнає політичної поразки. Метафора “blossom” є позитивно конотованою, що базується на її семантичному значенні.

Концепт «Нежива природа» (“Abiocoen”) посідає друге місце за частотністю серед концептів субсфери «Природа» (“Nature”) в обох мовах дослідження (див. таблицю 1). Цей концепт вербалізується через семантичне поле, яке в загальному вигляді складається з лексичних одиниць, що описують політичну реальність у термінах геології та метеорології. За даними таблиці 2, перше місце серед фреймів концепту «Нежива природа» (“Abiocoen”) належить фрейму «Геологія» (“Geology”) (див. речення (5) і (6)):

(5) **Новий політичний ландшафт** України. – У прикладі (5) спостерігається вживання метафори «політичний ландшафт». Метафоричне значення лексеми «ландшафт» моделюється її прямим словниковим тлумаченням – «загальний вигляд місцевості; пейзаж; частина земної поверхні з певним сполученням рельєфу, клімату, ґрунтів, рослинного і тваринного світу» [7, с. 444]. Загальний розклад політичних сил у країні представлено як політичний ландшафт. Основною рисою української політичної системи є її здатність видо-

змінюватися, причому прагнення до змін, а отже, руху, що зумовлене багатопартійністю, ЗМІ найчастіше оцінюють позитивно. У тексті статті мова йде про те, що Україна на позачергових виборах обрала новий парламент, у якому суттєво змінилася розстановка політичних сил, а отже, метафора є позитивно конотованою.

(6) So long, 2016: the year of the **political earthquake**. – У поданому прикладі спостерігається вживання метафори “political earthquake”. Метафоричний сенс базується на прямому та метафоричному словниковому значенні лексеми “earthquake” – “a shaking of the ground caused by movement of the Earth's crust” [19]; “a great upheaval” [19]. Метафора “political earthquake” виникла для опису великих потрясінь і переворотів у світі політики. У тексті статті йдеться про те, що 2016 рік став роком великих політичних потрясінь: Brexit, вибори в США, зростання терористичної загрози, міграційна криза в Європі, війна в Сирії тощо. Метафора є негативно конотованою. Така конотація моделюється семантично й контекстуально.

Друге місце серед фреймів концепту «Нежива природа» (“Abiocoen”) належить фрейму «Метеорологія» (“Meteorology”) в українській та англійській мовах (див. таблицю 2). До складу цього фрейму входять метафори, що називають атмосферу та її стан, кліматичні, погодні й метеоумови, а також сезони (див. речення (7) і (8)):

(7) На вулицях Києва розпочалася «**політична весна**» опозиції. – У прикладі (7) спостерігається вживання метафори «політична весна». Метафоричне значення лексеми «весна» моделюється її прямим словниковим тлумаченням – «пора року між зимою і літом, яка характеризується подовженням дня, потеплінням, появою перелітних птахів, розквітом рослин і т. ін.» [5, с. 341]. Метафора «політична весна» має яскраво виражене позитивне забарвлення, що продукується фоновими й асоціативними знаннями, характеризуючи ситуацію в країні як час політичного та громадського підйому, оновлення й розквіту. Метафора є позитивно конотованою.

(8) Drugs are a major campaign point in Michigan this **political season**. – У поданому прикладі спостерігається вживання метафори “political season”. Метафоричний сенс базується на прямому значенні лексеми “season” – “each of the four divisions of the year (spring, summer, autumn, and winter) marked by particular weather patterns and daylight hours, resulting from the earth's changing position with regard to the sun” [19]. Сезоном також нази-

вають період року, який характеризується активізацією певної діяльності, у нашому випадку політичної. Тобто «політичним сезоном» можна вважати період передвиборчої агітації, вихід депутатів із тривалих відпусток тощо. У контексті поданого речення метафора “political season” позначає передвиборчу кампанію, де на перший план постало питання доцільності легалізації марихуани в штаті Мічиган. До метафори закладено нейтральну конотацію, яка реалізується семантично.

Як свідчать отримані дані, метафори субсфери «Природа» (“Nature”) широко застосовуються під час опису політичних процесів, де саме метафори фрейму «Геологія» (“Geology”) посідають перше місце в українській мові (66,7%), на відміну від англійської мови, де перше місце посідає фрейм «Тварини» (“Animals”) (63,5%). Друге місце за частотністю використання метафор посідає фрейм «Тварини» (“Animals”) в українській мові та фрейм «Геологія» (“Geology”) в англійській мові (пор.: 63,5% укр. м. та 62% анг. м.). Третє місце посідає фрейм «Рослини» (“Plants”) концепту «Жива природа» в українській мові (37,5%), на відміну від англійської мови, де третє місце отримує фрейм «Метеорологія» (“Meteorology”) концепту «Нежива природа» (38%). Останнє місце в українській мові серед фреймів посідає «Метеорологія» (“Meteorology”) (33,3%), тоді як в англійській мові – фрейм «Рослини» (“Plants”) (36,5%).

За результатами дослідження, переважна частина (57,9% укр. м. та 71% анг. м.) метафор субсфери «Природа» (“NATURE”) передає негативне значення. Позитивно конотовані політичні метафори посідають друге місце (37,8% укр. м. та 24,6% анг. м.). Нейтрально конотовані політичні метафори посідають останнє місце (4,3% укр. м. та 4,4% анг. м.) (див. схему 1):

Висновки і пропозиції. Отже, людина моделює політичну реальність, проводячи аналогію зі світом живої та неживої природи. Метафори світу живої природи розподілено на два фрейми – «Тварини» (“Animals”) і «Рослини» (“Plants”). Метафори фрейму «Тварини» (“Animals”) активно залучаються до політичної риторики й загалом відображають типові характеристики тваринного світу, якими наділений образ того чи іншого політика: поведки, особливості поведінки, якості тощо. Метафоричне представлення політичної дійсності, актуалізація образів агресивних дій, запеклої боротьби, притаманних політичному життю, вдало реалізується за допомогою зооморфних метафор. Метафори фрейму «Рослини» (“Plants”) також активно залучаються до політичної риторики, відображаючи специфіку політичного життя, процедури виборів, способи залучення виборців, характер взаємодії політичних партій і виборців, процеси прийняття законів, реформування й міжнародної взаємодії. Метафори світу неживої природи також розподілено на два фрейми – «Геологія» (“Geology”) та «Метеорологія» (“Meteorology”). Вони активно залучаються до політичної риторики, відображаючи загалом політичне життя країни, а також окремі елементи політичного життя, політичні відносини між країнами тощо.

У подальших планах дослідження є зіставний аналіз наступних концептуальних полів політичної метафори фундаментальної вихідної понятійної сфери «Навколишній світ» (“Outworld”), а саме її субсфер «Універсум» (“Universum”) і «Сакральний світ» (“Sacral world”), на рівні фреймів, слотів і підслотів, а також визначення конотативних відтінків цих концептуальних полів на матеріалі української та англійської мов.

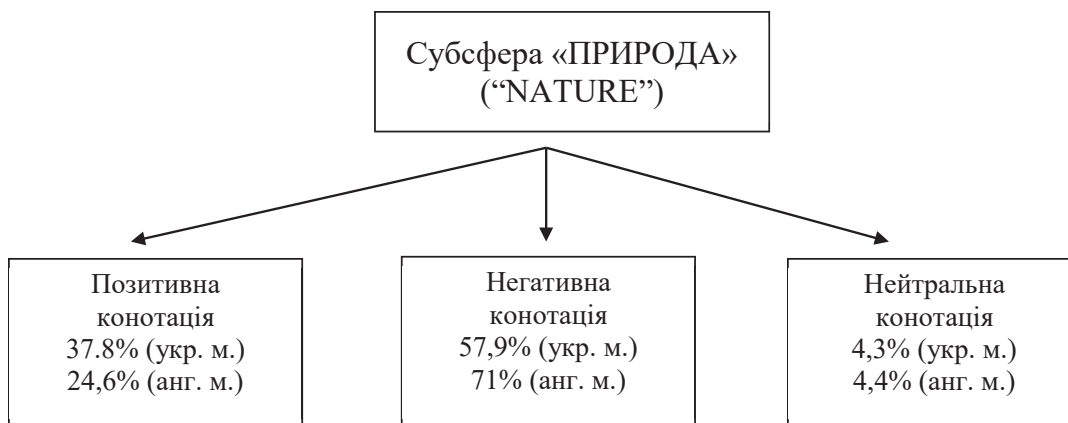

Схема 1. Відсоткове співвідношення конотацій субсфери «Природа» (“NATURE”)

Список літератури:

1. Андрейченко О. І. Метафоричне вираження концептосфери «політика» в сучасному публіцистичному дискурсі. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». 2011. Том 24 (63). № 4. Часть 2. С. 81–86.
2. Бляхер Л.Е. Ключевые метафоры постсоветского политического дискурса. Полис. 2008. С. 95–107. URL: <http://www.politstudies.ru/vm/vm-lb/1-1b.htm> (дата звернення: 04.08.2017).
3. Білодід І. К., Бурячок А.А., Винник В. О. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. Київ: Наук. думка, 1970. Т. 1. 800 с.
4. Білодід І. К., Бурячок А. А., Винник В. О. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. Київ: Наук. думка, 1971. Т. 2. 550 с.
5. Білодід І. К., Бурячок А. А., Винник В. О. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с.
6. Білодід І. К., Бурячок А. А., Винник В. О. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 9. 916 с.
7. Білодід І. К., Бурячок А. А., Винник В. О. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. Київ: Наук. думка, 1979. Т. 10. 660 с.
8. Дацишин Х. П. Метафора в українському політичному дискурсі (за матеріалами сучасної періодици): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.08. Львів, 2005. 18 с.
9. Жулавська О. О. Актуалізація концепту ТЕРОРИЗМ у сучасному британському газетному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.08. Харків, 2011. 20 с.
10. Чадюк О. М. Метафора у сфері сучасної української політичної комунікації: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 2005. 230 с.
11. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000): монография. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2001. 238 с.
12. Bratož S. Metaphors in Political Discourse from a Cross-Cultural Perspective. IJEMS. 2014. Volume 7. № 1. P. 3–23.
13. Cienki A. The Application of Conceptual Metaphor Theory to Political Discourse: Methodological Questions and Some Possible Solutions. In Political Language and Metaphor, edited by T. Carver and J. Pikalo, New York: Routledge. 2008. P. 241–56.
14. Musolf A. Metaphor scenarios in public discourse. Metaphor and Symbol. 2006. № 21 (1). P. 23–38.
15. Santa Ana O. Brown Tide Rising: Metaphors of Latinos in Contemporary American Public Discourse. Austin, 2002. 424 p.
16. Vestermark I. Metaphors in politics. A study of the metaphorical personification of America in political discourse. Lulea University of Technology Department of Languages and Culture, 2007. URL: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2007/080/LTU-CUPP-07080-SE.pdf> (дата звернення: 10.07.2017).
17. Wei J. M. The Pragmatics of Metaphor in Taiwanese Politics. Virtual Missiles Metaphors and Allusions in Taiwanese Political Campaigns. United States: Lexington Books. 2001. Vol. 7 (2). P. 21–26.
18. Zinken J. Ideological imagination: Intertextual and correlational metaphors in political discourse. Discourse & Society. 2003. № 14. P. 507–523.
19. English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 18.03.2016).

СУБСФЕРА «ПРИРОДА» КАК КОНЦЕПТУАЛЬНОЕ ПОЛЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЕТАФОРИ НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ

Статья посвящена изучению субсферы «Природа» (“Nature”) как концептуального поля составляющей понятийной сферы «Окружающий мир» (“Outworld”) концептосферы «Политика» на базе украинского и английского языков. Рассмотрена частотность использования метафоры политического текста в представленной субсфере, ее деление на концепты и фреймы, определены коннотативные оттенки данной субсферы на материале языков исследования.

Ключевые слова: политическая метафора, концептосфера, концептуальное поле, субсфера, природа, живая природа, неживая природа.

**SUBSPHERE “NATURE” AS A CONCEPTUAL FIELD OF POLITICAL METAPHOR
ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES**

The article is devoted to the study of the subsphere “Nature” as a conceptual field of the conceptual sphere “Outworld” in the conceptual sphere “Politics” on the basis of the Ukrainian and English languages. The frequency of using metaphor of the political text in the presented subsphere, its division into concepts and frames, the definition of connotative shades of this subsphere on the material of the research’s languages is considered.

Key words: *political metaphor, conceptosphere, conceptual field, subsphere, nature, living nature and abiocoen.*